

בס"ד

שיעור הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

יפת תאר

- תקסז -

נמסר בש"ק פ' כי תצא ה'תשע"ח

בש"ק פ' כי תבא הוקדם השיעור ויחל אי"ה בשעה 17:05 אחה"צ

מנחה בשעה 16:45. השיעור יהיה בענין:

מקרא ביכורים בגר

לעילוי נשמת ר' שלמה ב"ר בן ציון זצ"ל ור' שמואל יצחק ב"ר דוד זצ"ל

בברכת שבת שלום

המארגנים

אשת יפת תאר

ופרש"י קדושין תופסין. והיאך תתכן תפיסת קדושין כשהיא גויה. ופירש באבנ"מ שזהו מחידוש התורה, שאעפ"י שהיא נשאת גויה - קדושין תופסין בה. והביא שכן כתב בפירושו הטור עה"ת. ודברי הטור לקוחים מהרמב"ן שהאריך בדבר ופירש פשוטו של מקרא [כריו"ח בירושלמי] שלא התירה תורה ביאה ראשונה אלא לאחר סדר המעשים [הגם שבדעת הבבלי חלק הרמב"ן בחדושיו על רש"י, אך בפשוטו של מקרא נקט כדבריו] וחדוש התורה הוא שאע"פ שנשאת גויה בכל זאת נעשית אשת איש לישראל והבא עליה במיתה, ונקט האבנ"מ שכן יש לומר גם בשיטת רש"י.

ואכתי קשה - כן הקשה האבנ"מ שם וכבר קדם היראים (כ) בקושיא זו - מהסוגיא בסנהדרין שאין הולד מתייחס אחר אביו, והלא כיון שסו"ס קדושין תופסין בה מגזרת הכתוב, בדין הוא שהולד יתייחס אחריו, דהא מקור הדין שישראל הבא על הגויה אין הולד מתייחס אחריו הוא מדכתיב 'כי תהיין לאיש וגו' וילדו לו' - היכא דאית בה הווייה קרינן 'זילדו לו' ולא בדלית בה הווייה (קדושין סח:), וא"כ הכא דאית בה הווייה בדין הוא שיתיחס הולד אחריו. ומחמת קושיא זו חזר היראים וחלק על רש"י ונקט שביאה ראשונה הותרה במלחמה, אך חידש שם שדוקא לרצונה הותר ולא בעל כרחה, וכך פירש הדרשה 'והבאתה' - שלא ילחצנה במלחמה [והרמב"ם פירש שיביאנה למקום צנוע. ויש מהאחרונים (הרא"מ, פני"ג, ב"ש טו סקי"ח) שרצו להשוות שיטת רש"י עם הרמב"ם, שדוקא בפרהסיא לא יבוא עליה. וכן פירש הברכ"י (באה"ע יג) בכוונת רבנו יונה (בסנהדרין כא) שנסתפק כן בדעת רש"י. אך כבר תמה המנ"ח (תקלב) שברש"י בסנהדרין מבואר לא כן, אלא העיקר כפי שתפסו התוס' בשיטת רש"י שאסורה לו לגמרי עד גמר סדר המעשים].

ב אכן המעיין ברמב"ן ובפירושו הטור יראה שאין כתוב בהם תפיסת קדושין באשת יפת תואר אלא שנעשית אשתו, וכבר עמד בזה בספר דברי יחזקאל (מג), וכן פירש בזרע אברהם (כד) בדברי הרמב"ן, שאין בה תפיסת קדושין דישראל אלא יש בה גדר אישות דבני נח, שעל כן נקט הרמב"ן שאינה צריכה הימנו גט אם משלחה, וכמו אישות דבני נח שפוקעת במה שהוא או היא יוצאים מביתם כמוש"כ הרמב"ם (מלכים טח).

א אכן לפנינו לשון רש"י בקדושין 'שלא ילחצנה במלחמה - לבוא עליה' [ולא כתב 'כלומר, שבא עליה'. ועתוס' סנהדרין שצטטו מרש"י בלשון אחרת], ומתפרש בשופי שלא יאסנה אבל ברצונה שרי ולפ"ו נתישבו קושיות התוס' על רש"י. וכנראה התוס' לא שמיע להו חילוק זה מצד הסברא לחלק בין אונס לרצון שהרי התורה התירה לקחתה בעל כרחה, אך הלא מציינו דעת היראים שמפרש כן וא"כ אין מן הנמנע לפרש כן בדעת רש"י. ומה שהקשה המנ"ח מלשון רש"י בסנהדרין ממה שכתב שתמר נולדה למעכה קודם שנתגיירה בלב שלם, שמוה שהוצרך לכך ולא כתב שנתעברה מביאה ראשונה לפני סדר המעשים, מזה משמע שבר"ד אסורה קודם המעשים - לא ידעתי הכרח, דהאמת קאמר רש"י שכל עוד לא נתגיירה בלב שלם אינה גיורת גמורה ותמר אינה מתיחסת אחריו. וגם להיראים י"ל בפשיטת דמסתמא השבויה אינה מתרצה להיבעל והוצרך דוד להמתין ירח ימים.

א שיטת רש"י (בקדושין כב ובסנהדרין כא) - כפי שפירשוה הראשונים - שביאה ראשונה באשת יפת תואר לא הותרה אלא אחר כל סדר המעשים המפורשים בתורה, וכפי הנראה בפשוטו של מקרא, שתחילה מביאה אל תוך ביתו וגלחה ראשה ועשתה צפרניה וכו' 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה' - רק לאחר הסדר הזה. ואילו התוס' (שם ושם) ועוד ראשונים (רמ"ה בסנהדרין, רמב"ם מלכים פ"ח, רמב"ן ובית מדרשו בקדושין) חולקים וסוברים שביאה ראשונה הותרה מיד, ואילו סדר המעשים הוצרכו כדי לקחתה לו לאשה. והביאו שנחלקו בדבר בירושלמי (מכות ב,ו) רב ורבי יוחנן [התוס' גרסו שם 'שמואל'], אכן נקטו שדעת תלמוד דידן שביאה ראשונה הותרה מיד, ודלא כפרש"י שנקט בדעת הבבלי שאסורה.

ותמהו התוס' על פרש"י מהא דאמרינן דלא דיברה תורה אלא כנגד היצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות - ואם כפרש"י מה פיוס ליצרו יש בכך אם אסורה לו עד לאחר סדר המעשים. אלא שעל זה כתבו שיש לתרץ שהואיל ויודע שיש לו פת בסלו להתירה לאחר זמן, מתפייס יצרו בכך. אלא שהקשו עוד מהמבואר בסוגיא בקדושין שם שהתר יפת תואר חידוש הוא [ובתורי"ד הוסיף להקשות מהא דחולין (קט) דכל מה דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר נכרית - התיר יפת תואר]. ובשלמא אם התירה תורה ביאה ראשונה במלחמה הרי חידוש הוא להתיר הנכרית, אבל לפרש"י מאי חידוש איכא להתירנה לאחר שנתגיירה. ועוד הקשו מהסוגיא בסנהדרין (שם) שתמר היתה מותרת לאמנון כדכתיב 'כי לא ימנעני ממך' מפני שנולדה לדוד ממעכה שהיתה יפת תואר ועל כן אינה מתיחסת אחר דוד - הרי משמע שאשת יפ"ת מותרת עוד בגיותה, שאם אינה מותרת אלא לאחר שמתגיירת ונעשית אשתו, הרי הולד צריך להתייחס אחר אביו.

וכבר כתבו בתורא"ש (בסנהדרין) ובתוס' טוך (בקדושין), וכיוון לזה האבנ"מ (ד סקי"ב), שרש"י (בסנהדרין שם) דקדק בלשונו להנצל מקושיות התוס' שכתב שמעכה ילדה את תמר קודם שנתגיירה בלב שלם - הרי משמע שאף לאחר כל המעשים נשאת בגיותה עד שלא תתגייר בלב שלם. וא"כ הרי תורצו הקושיות, שאכן יש כאן חידוש מפני שעדיין היא בגיותה כל עוד לא נתגיירה בלב שלם, וגם תמר נולדה למעכה בגיותה. אכן התוס' בקדושין (כא:; נקטו בפשיטות שיפ"ת נחשבת גיורת גמורה הגם שלא נתגיירה מרצונה, ולשיטתם הקשו (כב)). שאין כאן חידוש בהתר יפ"ת לאחר סדר המעשים.

אלא שעדיין יש להקשות על פרש"י, וכן הקשה הריטב"א (בקדושין), הלא דרשו 'ולקחת' - ליקוחין יש לך בה,

כי יקח איש אשה'. וכן סוגיין דעלמא. [ועוד הוסיף הריב"ש שאפילו היינו אומרים שאישות דב"נ קיימת בישראל כדעת רב חסדאי, הלא לזה די להתירה כשפורשים זמ"ז. ולכן פסק באותו מעשה שבעלה עזבה, שאין האשה צריכה גט].

ונראה שגם כוונת הרמב"ם בפתיחה זו להלכות אישות, להורותינו בא דשמשינתנה תורה שוב אין בישראל אותה אישות שהיתה מקודם לכן, כי אם על ידי ליקוחין בתחילה. וזו כוונתו בכל דבריו שם, לבאר החילוק של האישות דקודם מתן תורה [שהיא קיימת גם עתה אצל בני נח] לאישות דישאל.

אכן נראה שאף בישראל מצינו יוצאים מן הכלל [לפי כמה שיטות ראשונים], שיש להם גדר אישות דבני נח, וזאת מכח ילפותות מיוחדות וכפי הגדרים שאמרה תורה; -

הנה כתב מהרי"ט (בקדושין כ): שמשירת שפחה כנענית לעבד עברי הוי יחוד שעושה אותה כאשתו של העבד, וכלשנא דקרא 'אם אדניו יתן לו אשה'. ובוה פירש דברי המכלתא [שהובאו להלכה ברמב"ם] שאין למסור שפחה אחת לשני עבדים - הרי שיש תורת אישות מסוימת לשפחה כנענית המיוחדת לעבד עברי, הגם שאין בה תפיסת קדושין. וכן מבואר בסנהדרין (נו. ערש"י) ששפחה כנענית המיוחדת לעבד עברי, נכרי הבא עליה חייב מיתה, ולשיטת הרמב"ם (מלכים ט, ה) חיובו משום 'אשת איש' כבא על אשת חברו.

ובזה יש להבין עיקר טעם התר שפחה כנענית בעבד עברי, שבפירוש בעלי התוס' על התורה (משפטים) איתא שפקעה קדושת ישראל שבו לענין זה [והריב"א (קדושין יד כ) כתב שהוא משום הקנין-איסור שיש בע"ע], אבל התוס' ביבמות (ע) כתבו שהוא משום חיוב עבודתו לרבו בלילה. ותמה האבני-מלואים (בתשובה יז) מה טעם הוא זה, אטו משום עבודתו יהא מותר לעבוד בשבת? אך לפי האמור יש לבאר שמחמת חיוב עבודתו לרבו יש לו הזכות לייחד לו השפחה בתורת אישות דבן-נח, וממילא אין זו ביאת זנות, שהלא יסוד האיסור בשפחה הוא משום שאין בה ליקוחין והריהי ביאת זנות ועובר ב'לא יהיה קדש' (כמבואר באונקלוס פרשת תצא, וכמו שפרש"י שם), משא"כ זה שהוא דרך אישות דבן נח, אין זו דרך זנות.

ועוד ביארנו גדר זה ד'אישות דב"נ בישראל' לענין פילגש למלך, דהנה כתב הרמב"ם (מלכים ד, ד) 'וכן לוקח לו (המלך) מכל גבול ישראל נשים ופלגשים. נשים בכתובה וקדושין ופלגשים בלא כתובה ובלא קדושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו'. ויש לדקדק מהו לשון 'קונה אותה' שכתב. ויתכן לפרש כוונת הרמב"ם כלפי האיסור להשתמש בקניני המלך שכתב לעיל (רפ"ב), אין רוכבים על סוסו ואין משתמשים בשרביטו ולא באחד מכל כלי תשמישיו, וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו אלא מלך אחר, ואשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם. וא"כ לענין זה קנה הפילגש, שאסורה לאחר לעולם כדין שרביטו של מלך [ע' מהרי"ט קדושין ובמרכבת המשנה על הרמב"ם, וראש לראובני סי' כג]. אך פשטא דמלתא מורה יותר שהמדובר על קנין אישות שיש לו בה. ונראה כבאר הזכר"י (כח) שהוא גדר אישות דבן נח בלא קדושין. [ונלמד הדבר מקרא,

ונתבאר אצלנו ענין זה בהרחבה עפ"י לשון הרמב"ם ריש הלכות אישות: 'קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובעולה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה'. וצריך להבין מה בא ללמדנו בהא דקודם מתן תורה, ובשאר מצוות לא פירש כן. ועוד יש לעמוד על דקדוק לשונו שקודם מ"ת 'בעולה בינו לבין עצמו' ומשנתנה תורה 'יקנה אותה תחלה בפני עדים' - מה ראה להשמיענו כאן דוקא ההלכה המסוימת דעדי קדושין.

אך כוונת הרמב"ם להגדיר האישות בישראל ובמה היא שונה מבני נח, דבב"נ שאין להם תורת קדושין וחלות 'קייחה', דין האישות נפעל מאליו על ידי הניהוג המעשי שנוהגים כדרך איש ואשה, ואינו חלות שהאדם פועל מדעתו ורצונו. ושם 'בעולת בעל' האוסרה על אחרים חל מחמת היותה יושבת בפועל תחת אישה באותה העת, ולא מחמת מעשה משפטי מסויים שיצר חלות קבועה לתמיד. והיא הסיבה שאין לב"נ מעשה גירושין מסויים אלא משפרשו זה מזה הריהי ממילא פנויה, שהרי האישות אצלם היא תוצאה דממילא מהניהוג המציאותי ההווה, וא"כ כשבטל הניהוג בטלה האישות מאליה. והוא הטעם לכך שבישראל צריך עדי קיום לקדושין משא"כ בב"נ, והיינו עפ"י דברי הגר"ח בספרו דדינא דעדים לקיומי שייך רק בחלויות שאדם פועל ולא בחלויות דממילא. ועל כן הביא הרמב"ם דין זה כשמגדיר את האישות דב"נ לעומת האישות דישאל. [וראינו (מהזכר"י כח) שגדר דין 'נישואין' בישראל מעין גדר אישות זה, שחל ממילא ע"י היותה ברשות הבעל במציאות, ואינה חלות שהאדם פועל ע"י מעשה מסויים. ואכן לרוב-ככל הראשונים והפוסקים אין צריך עדי קיום בנישואין].

ומעתה יש לחקור אם שייכת חלות אישות דב"נ גם בישראל, מלבד חלות אישות הבאה ע"י ליקוחין, ונוגע הדבר לנידון 'נישואין אורחיים'. וכבר דן הריב"ש בתשובותיו (ו) שצה (שצה) אודות אשה החיה עם אחד כדרך איש ואשה בלא שנישאו כדת משה וישראל, והלך האיש מביתו ולא יסף שוב אליה עוד, האם מותרת לעלמא. ונקט - שלא כדעת רב חסדאי קרשקש - שאין אישות בישראל ללא קדושין [אלא שדן מצד אחר, דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין, אלא שבעוברי עבירה דלא אכפת להו בכך, כ' שאין חזקה זו]. הרי ס"ל שהואיל ואישות דב"נ ממין אחר היא, שעניינה הניהוג המעשי ולא חלות דינית שהאדם פועל, הרי משניתנה תורה נתחדשה הלכה שאין אישות בישראל אלא זו האמורה בתורה,

ב שיעור צ

ג אך מדבריו אין הוכחה מוכרחת, כי הוא נקט שם שאשת בן נח אינה אסורה לישראל מדאורייתא משום אשת איש (כדעת הרשב"א בקדושין כא וכ"מ ברמב"ם מלכים ה, ג כמו"כ אחרונים. וערשב"א קדושין יג), רק איסור דרבנן מגזרת ב"ד של חשמונאי, ולכן נקט שבישראל לא גזרו, אבל התוס' (שם ד"ה אשת ובע"ז לו): שנקטו שאשת ב"נ אסורה בעשה לישראל - וכן נסתפק הר"ן בסנהדרין נו - יש מקום לומר שאף אשת ישראל אסורה בכי האי גוונא בהך עשה, שהרי אילו היה אותו האיש נכרי, היתה אסורה בעשה ד'ודבק באשתו', השתא נמי לא גרע במה שהוא ישראל. אלא שהפוסקים נקטו כהריב"ש שהמיוחדת לו אינו כלום בלא קדושין ואינה חשובה אשתו לשום דבר (ע' טשו"ע ורמ"א ר"ס כו ובסי' קמט, ו), ולא חשו לומר דלדעת התוס' תהא אסורה לעלמא בעשה ד'ודבק באשתו' (והרי דעת התוס' הובאה בב"ש טז סק"ב).

כדאמרינן (בסנהדרין כ:): כל האמור בפרשת מלך - מלך מותר בו]. ובארנו הענין בהרחבה, דבעלמא אין בישראל שום משמעות ליחוד אשה בלא קדושין שהרי אסורה עליו [להרמב"ם - מדאורייתא, אם בלאו דקדשה או בעשה דקדושין], אבל במלך שיש לו כח קנין וכיבוש, וגם היא נאסרת לכולי עלמא מאחר שלקחה - שפיר חלה חלות אישות דב"נ בקנינו זה, מכח היחוד והקנין המציאותי שיש לו לייחד לו פילגשים, ככתוב בפרשת המלך.

והבא נמי בענין יפת תואר, י"ל בשיטת הרמב"ן שגדר גזרת הכתוב הוא שאמנם נשארת בגיורתה גם אחר סדר המעשים, אבל חידשה בה תורה ב'ולקחת' - שיש לו בה ליקוחין ליעשות אשתו בגדר אישות דב"נ, והבא עליה במיתה. ומ"מ אינה צריכה הימנה גט וכדין אשת בן נח.

אכן, אף כי הדברים הדברים נכונים בשיטת הרמב"ן, אבל מה שרצה הדברי-יחזקאל לפרש כן גם בשיטת רש"י, שיש בה אישות דב"נ הגם שהיא גויה אבל אין בה גדר קדושין דישראל [ודלא כהאבנ"מ שנקט שהם קדושין ממש], ובוזה רצה לתרץ הקושיא דלעיל מדוע אין הולד מתייחס אחרי דוד - זה צ"ב שהרי לשון רש"י ל'ליקוחין יש לך בה - קדושין תופסין', והרי לשון קדושין אינו אלא בישראל ולא בב"נ [וכפי שהביא אבודרהם בשם הרי"ף בבאור נוסח ברכת האירוסין: 'מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקדושין' - שאמנם גם לב"נ יש תורת נישואין, אבל לא חופה שעל ידי קדושין, שזה אינו אלא בישראל]. ועוד, דהמנ"ח ועוד אחרונים כתבו שמרהיטת לשון רש"י נראה שאף כסף ושטר יש לו בה, וזה ודאי לא מצינו אלא בישראל. ועוד קשה, שאמנם הרמב"ן נקט שיוצאת ממנו בלא גט, ולדבריו יתכן לומר שהוא גדר אישות דב"נ, אבל הלא בספרי מפורש להיפך: 'ושלחתה' - שצריכה גט, כמו 'ושלחה מביתו' [וצ"ל שהרמב"ן לא נחית אלא לבאר פשוטו של מקרא, או י"ל שסובר כשיטה המובאת בכס"מ (אישות יד, יז) שיש דעת תנאים החולקת וסוברת שאינה צריכה גט]. וא"כ מכל זה נראה שקשה להעמיס בשיטת רש"י שיש כאן גדר אישות דב"נ, אלא יותר נראה דאיכא קדושין ממש כבישראל, בכסף שטר וביאה, ועל כן צריכה הימנו גט, וא"כ הדרן קושיין לדוכתייהו, היאך יתכן גדר זה אם היא עדיין גויה, ומדוע אין הולד מתייחס אחריו הלא קרינן בה 'כי תהיין'?

ג אך הענין מתבאר מתוך דברי הגמרא, שהרי מפורש בגמרא שאשת יפת תואר נחשבת 'גיורת', דפליגי התם אם כהן מותר ביפ"ת דהואיל ואשתרי לישראל אשתרי לכהן או דלמא אסורה משום דגיורת לכהן לא אשתרי - והלא מפורש ברש"י בסנהדרין שגם אחר סדר המעשים עדיין לא נתגיירה שכן כתב גבי תמר

ד אך לשון רש"י הוא לשון הגמרא בקדושין (סח): דילפינן מקרא ד'אחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה' - מכלל דמטיקרא לא תפסי בה קידושין. הרי להדיא דהשתא תפסי בה קדושין. ונראה דגויה צ"ב שיש בה חלות קדושין הגם שאינה ישראלית. ויש להטעים דתפיסת קדושין נקרא בתורה 'הויה' כדכתיב 'והיתה', 'כי תהיין' וכו', וטעמא דמלתא דהויה לשון קיום ומציאות תקפה, לאפוקי אישות דקודם מ"ת שאין לה קיום והויה קבועה שהרי יכולים להתפרד לכשירצו, וא"כ ביפ"ת שיש לו בה זכות וקנין וגם עשה כסדר האמור בתורה ונשאר חפצו בה, בזה אמרה תורה שיש בה 'הויה' וקיום וממילא צריכה גט.

שנולדה מיפ"ת קודם שנתגיירה. ואין לדחות שמחלוקת הסוגיות בדבר, דהא בהדיא כתב רש"י גם שם בקדושין (כב רע"א) ל'ליקוחין יש לך בה - קדושין תופסין ואע"פ שהיא עובדת כוכבים שהרי אינה מתגיירת מדעתה' [לפנינו בדפוסים הגירסה 'שהיתה עכו"ם', אך ט"ס היא, שבכת"י ובדפו"ר הגרסה 'שהיא' וכן הגירסה המובאת בתורי"ד. ובדאי כן הגירסה הנכונה, שאין שייך לומר רבותא שיש לה עתה תפיסת קידושין הגם שהיתה גויה בעבר, שהרי נתגיירה] וא"כ תמוה טובא דהגמרא קרי לה 'גיורת' ורש"י כתב שהיא גויה. ומוכרחים אנו לומר שלרש"י יש כאן גדר של גירות לחצאין, שגם לאחר סדר המעשים אינה גיורת גמורה.

ונראה לבאר בשני מהלכים דברי רש"י באופן שיבואו דבריו לשיטתו במקומות אחרים; -

האחד, דהנה רש"י כתב שהגירות אינה מדעתה, ואולם הרמב"ם כתב (מלכים ח,ה-ז) שאינה גיורת אלא אם קבלה עליה להיכנס תחת כנפי השכינה מדעתה. ואם לא רצתה להתגייר מגלגלים עמה י"ב חדש, לא רצתה - מקבלת שבע מצוות בני נח ומשלחה לנפשה ואינו נושאה, שאסור לישא אשה שלא נתגיירה. ופירש הגר"מ זעמבא (שם) דפליגי לשיטתייהו, דלרש"י לשיטתו שביאה ראשונה מותרת רק לאחר סדר המעשים, על כרחנו שחידוש התורה הוא שמועילה גירותה זו להתירה אעפ"י שהגירות נעשית בעל כרחיה. ואילו הרמב"ם לשיטתו שביאה ראשונה הותרה במלחמה קודם המעשים, והרי זהו חידוש התורה בדין יפ"ת ואין לנו להוסיף חידוש ולומר שתועיל כאן גירות בעל כרחיה.

ונראה לבאר שהולכים רש"י והרמב"ם לשיטותיהם במקום אחר, דהנה בסנהדרין (נו) איתא שיפ"ת מותרת רק בישראל, ואפילו היתה אשת איש, ולא בגויים. ופרש"י משום שלא נתחדש להם התר ביפ"ת הלכך אסורים באיסור אשת איש כדכתיב 'ודבק באשתו' ולא באשת חברו. והרמ"ה פירש שאפילו פנויה אסורה להם משום גזל שהרי לוקחה בעל כרחיה. ומקשינן (שם נט) מי איכא מידי דלישראל אסור ולכן נח שרי, והלא ניתנה תורה לישראל להוסיף עלינו מצוות ולא להקל. ומשנינן שאני גויים דלאו בני כיבוש גינהו [ופרש"י שלא ניתנה ארץ ליכבש אלא לישראל. וכבר דנו האחרונים בפירושו]. ובחדושי הר"ן פירש שאמנם יש קנין ע"י כיבוש מלחמה בגויים (כדאמרינן בגטין לח עמון ומואב טהרו בסיוחן) אבל הואיל ולגויים אין קנין הגוף זה בזה אלא קנין למעשה ידים בלבד, ורק לישראל יש קנין הגוף בגוי, שעל כן יכול ישראל להטביל גוי לשם עבדות ועי"ז יוצא מכלל גוי ומתחייב במצוות כעבד (כדאמרינן ביבמות מו), על כן לא משכחת לה התר יפ"ת אלא בישראל, כי רק ע"י שקונה אותה בכיבוש קנין הגוף יכול לקחתה להיותה לו לאשה ולקיים בה כל סדר המעשים, שהרי היה יכול כמו כן לקחתה לו מתחילה לשם שפחות והיתה קנויה לו קנין הגוף כשאר ש"כ [אלא שמשלקחה לו לשם לאישות שוב אסרה תורה לעבוד בה או למכרה], משא"כ בגוי שאינו קונה גוי אחר אלא למעשה ידיו, אין לו בה קנין

ה וכן היא לשון רש"י ביבמות מו: על מה שאמרו שהפרשה מדברת ב'שלא קבלה עליה' - פרש"י: להתגייר.

תפיסת קדושין בשפחה זו שנשתחררה ועדיין לא טבלה, דהא כל מאי דלא תפסי קדושין בשפחה הוא מדילפינן (בקדושין סח) מ'שבו לכם פה עם החמור' - עם הדומה לחמור, אבל בלאו הך קרא הוה תפסי קדושין בשפחה הגם שאינה ישראלית ממש, דמ"מ מכלל גויה יצאה והרי חייבת במצוות כאשה, והוכיח כן הגר"ח מדלא סגי למילף דאין תפיסת קדושין בשפחה מקראי דאין תפיסת קדושין בגויה (ע' קדושין שם ויבמות סב דדרשינן מלא תתחתן בם ועוד, אבל הילפותא ד'עם הדומה לחמור' ליכא בגויים דהא יש להם יחס ואין דינם כחמור כמבואר ביבמות שם) - מוכח מזה דסגי בדרגת יהדות דשפחה כנענית לתפיסת קדושין, ורק משום היותה קנויה קנין עבדות, הוא דנתמעטה מתפיסת קדושין מ'עם הדומה לחמור', ועל כן שנשתחררה ויצאה מכלל 'דומה לחמור', שוב תופסין בה קדושין.

ואם כן הכי נמי באשת יפת תאר שהיא בדרגת יהדות של שפחה, שפיר כתב רש"י שיש בה תפיסת קדושין, שהרי אינה בכלל 'עם הדומה לחמור' דהא אין לו בה קנין עבדות.

הרי זכינו לבאר דברי רש"י באופן אחד, שמצד אחד יפ"ת היא 'גירות' כדאמרינן בגמרא, ומאיך אינה גירות גמורה אלא בדרגת יהדות דשפחה, וזהו שכתב רש"י שהיא עדיין גויה כלומר שאינה בכלל 'ישראל', ואעפ"כ יש בה תפיסת קדושין מגזיה כ'ד'ולקחה' דסו"ס אינה ממועטת מ'עם הדומה לחמור', אלא כשפחה שנשתחררה ולא טבלה לשם גירות. אלא שעדיין נשאר לנו לתרץ קושית היראים, שאם קדושין תופסין בה הלא קרינן בה 'כי תהיין... וילדו לו' וא"כ אמאי אין הולד מתייחס אחריו.

ד) וקודם שניישב זאת, נבאר מהלך נוסף שיתכן בשיטת רש"י, בהקדם מה שנתבאר בהרחבה במקום אחר. דהנה דעת התוס' בכמה מקומות (ע' קדושין עד: ויבמות טז) דלמ"ד גוי הבא על בת ישראל הולד כשר - צריך הולד גירות [ואמנם אין כן דעת שאר הראשונים שפירשו 'הולד כשר' - ישראל כשר (וע' במהרש"א קדושין עו שהקשה בזה סתירה בדברי רש"י). והגר"י מליסא בעל הנתיבות (בשור"ת חמדת שלמה ב) חשש לדעת התוס'. ובחמד"ש (שם ג) דחה דבריו. וכן דעת שאר הפוסקים דישאל כשר הוא. ע' אה"ע ד,ה ובפ"ת ועוד]. ופשטא דמלתא דלדעה זו הולד גוי ולכן הוא כשר שאין בו ממזרות [לאפוקי ממאן דאמר הולד ממזר, שישראל הוא]. ותמהו המפרשים על כך מהמבואר בבכורות (מז) דלמ"ד גוי הבא על בת ישראל הולד כשר, שחייב בפדיון - הרי שישראל הוא.

ונאמרו בדבר כמה מהלכים; יש שכתבו שגרותו חלה למפרע משעה שנולד (ע' תשו' הנתיבות בחמדת שלמה ב; אמרי משה כז ועוד). וגדר מחודש זה צריך באור. ואכ"מ. מהלך נוסף אמר הגר"ט (בפ"ק דכתובות) שכיון שנולד לאם יהודיה הריהו שייך ל'משפחת ישראל', אלא שטעון גרות לקבל 'קדושת ישראל' להתחייב במצוות מפני שאביו נכרי [ומחויב הוא בגירות זו, שהרי מעם ישראל הוא ומחויב לבוא בברית], ולכשנתגייר

לקחתה לו ולהפקיע קנין אישות של גוי אחר בה. [ודברים אלו תואמים עם האמור לעיל בגדר אישות דבן נח, שהוא קנין הנובע מהניחוג המציאותי שהיא בביתו, על כן שפיר יתכן להפקיעו ע"י כיבוש, עכ"פ בכיבוש המותר, משא"כ באישות דישאל ודאי אין עולה על הדעת הפקעה ע"י כיבוש].¹

ועפי"ז? מתפרשים דברי הראב"ד (בשיטה ל"ג למי בקדושין כב, וכן מובא במאירי שם) שפירש מה שאמרו 'לקוחין יש לך בה' - שאם ישראל שבה יפ"ת במלחמה, הלוקחה ממנו גולן הוא. הרי שיסוד הדין דיפ"ת הוא מכח קנין כיבוש מלחמה שיש לו בה.

ומעתה יש לנו מבוא לפרש דברי רש"י והרמב"ם לשיטתם בענין הגירות בעל כרחו, שהרי בחדושי הר"ן הקביל דין זה לדין עבד כנעני שאפשר להטבילו בעל כרחו. והנה רש"י (ביבמות מה) פירש דברי חכמים שהטבילה לשם עבדות נעשית 'בעל כרחו' של העבד כלומר בלא קבלת מצוות, דמדינא נעשה עבד וחייב במצוות אף אם אינו רוצה לקבל על עצמו מצוות, אבל דעת הרמב"ם (איסו"ב י"ט, ט) שאי אפשר להטבילנו לתורת עבד כנעני החייב במצוות בלא קבלת מצוות מדעת, ומה שאמרו 'בעל כרחו' היינו שאם מקבל מצוות ונתכוין לשם חירות, יכול הרב לכפותו לעבדות. הרי מתאימים הדברים לשיטותיהם, שהואיל וקנין היפ"ת נובע מכח קנין הגוף דכיבוש מלחמה הרי זה דומה לדין עבדות, ולרש"י שמועילה טבילת עבדות לצאת מגיותו בעל כרחו, מכח קנין ושלטת האדון, ה"נ ביפת תואר הועילו סדר המעשים לגיירה אף בעל כרחו, משא"כ להרמב"ם לעולם א"א להיכנס למצוות בלא קבלה מדעת, לא בעבד כנעני ולא ביפ"ת.¹

ואם כן הרי מובן פשר הגירות לחצאין שנקט רש"י, דהוי דומיא דטבילת עבדות דעבד כנעני שהוא נעשה גר לחצאין, שכבר אינו 'גוי' הגם שלכלל 'ישראל' לא הגיע (כמוש"כ הרמב"ם בהל' איסו"ב י"ב, י"א ובהל' רוצה ב, י"א), והכא נמי היפ"ת אין בה יהדות גמורה דהא לא איגיירה בלב שלם אלא כמדרגת שפחה כנענית שיצאה מגיות ולכלל ישראל לא באה. אלא שעדיין יש להקשות מה מקום לתפיסת קדושין בה, הלא בשפחה כנענית אין תפיסת קדושין.

אך יש לבאר עפ"י יסוד הגר"ח (איסו"ב י"ג) בבאור שיטת הרמב"ם בדין טבילת גירות לעבד שנשתחרר [דהתוס' (ביבמות מז) נקטו שהטבילה והגט נצרכים שניהם ליציאה לחירות, והוקשה להם היאך אמרינן (בגטין מ) ששטר שחרור של שפחה שכתוב בו קדושין מהני מעיקר הדין לשחרר ולקדש, והא לא טבלה עדיין, ותירצו דמהניא הטבילה קודם השטר, אך ברמב"ם נראה שהטבילה אינה אלא לאחר מתן גט שחרור, ולשיטתו הדרה קושית התוס' לדוכתה] - שאמנם העבד יצא לגמרי לחירות בנתינת הגט אבל צריך טבילה להשלמת יהדותו שהרי לא בא לכלל ישראל בטבילת עבדות הראשונה. ומשום הכי שייכא

¹ משמע לכאורה מחדושי הר"ן שבגוי לא יתכן קנין הגוף ע"י כיבוש, אף לא מצד דינא דמלכותא, ודלא כמו שצידד בכס"מ (עבדים טז), דכיבוש המלך מהני בגוי לקנות קנין הגוף.

² ויש לחקור הדין בקטנה, שיתכן דמהני גירותה בעל כרחו אף להרמב"ם [ודלא כמו שצדד המנ"ח (תקלב) שאף לא יועיל בה סדר המעשים], לפמש"כ הרמב"ם (עבדים ח, ט) שהתוקף גוי קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר הרי זה גר. ופירש בספר חלקו של יוסף (י) שהוא מדין כיבוש מלחמה. הרי חזינן דמהני גירות בע"כ בקטן מדין כיבוש (וע"ע בשיעור פה-ה, 1).

וקיבל עליו תורה ומצוות הרי נתחייב באותה שעה בפדיון שהרי סוף סוף 'פטר רחם מישראל' הוא שהרי מיד בלידתו נולד ב'משפחת ישראל'. [וביאר הגרנ"ט בהבחנה זו שבין 'משפחת ישראל' ו'קדושת ישראל' כמה וכמה דברים. וכבר הארכנו בזה במקום אחר בגדרי גרות].

דרך נוספת כתב הגריי"ר (זכר יצחק סימנים ל ד) דלעולם אף לדעת התוס' ישראל הוא וחיוב במצוות, אלא שאסור הוא לבוא בקהל עד שלא נתגייר, וכלפי זה בלבד אמרו התוס' דבעי גרות - לענין התר לבוא בקהל. וייסד דבריו עפ"י המבואר בכריתות (ח-ט) ובראשונים שגר צריך להביא קרבן, וקרבתו מעכב בזמן הבית [משא"כ בזמן הזה שאין אפשרות להקריב מקבילים גרים מקרא ד'לדרתיכם'] לענין התר לבוא בקהל [ולענין קדשים] הגם שכבר מחויב במצוות, שכל עוד לא הביא קרבן אסור לבוא בקהל אעפ"י שגירותו גרות והריהו ישראל לכל דבר. הרי חזינו מזה שאיסור גוי בקהל אינו מגדר העדר יהדות גרידא, מצד מה שאין עליו שם ישראל ואין בו תורת קידושין, אלא אף אם ישראל הוא לכל דבר כדהכא, אך כל עוד לא נשלם סדר הגירות בהבאת הקרבנות [דומיא דאבותינו שנכנסו לברית במילה ובטבילה ובהרצאת דמים] יש בו פסול חיתון מצד הגויות שהיתה בו, שהוא חלות שם פסול בגדר חיובי, הלכך לא סגי במה שיש בו דין ישראל לשאר דברים. למדנו מכאן ששייך פסול-חיתון משום 'פסול גוי' גם במי שהוא כישראל לכל דבר. ועוד למדנו ממילא ששייכת תורת 'גירות' במצב זה להתירו לבוא בקהל.

ופירשנו שיסוד דין זה נלמד - להראב"ד (הובא ברמב"ן יבמות עח) - בלאו ד'לא תתחתן במ' שהוא אמור בז' העממין בגירות, שהואיל וגירותן מחמת יראה, הגם שגירותן גירות כיון שקבלו עליהם בקבלה אמיתית לשמור המצוות, סו"ס כיון שקבלתם היתה מתוך יראה על נפשם ובלבם עדיין אדוקים באליליהם, אסור להתחתן עמהם עד שיקבלו עליהם יהדות מרעותא דלבא. וזהו חלות פסול חיובי ד'לא תתחתן במ' הגם שהם כישראל לשאר דינים. וכגדר גר שלא הביא כפרתו בזמן הבית, וכולד גוי הבא על בת ישראל למ"ד הולד כשר לדעת התוס' הנ"ל. הרי חזינו בכל אלו ששייכת גרות כזו שעדיין לא סר פסול חיתון דגויות, ומועיל להשלימה ע"י פעולת גרות [בהרצאת דמים - בגר שלא הביא כפרתו, ובמילה וטבילה - בנוולד לאב גוי] להסיר פסול 'גויות' שבו ולהתירו בקהל.

וראינו שרש"י גם כן הולך בשיטה זו בכמה מקומות, דהנה תנן (ר"פ אלו נערו) שהכותית והנתניה יש להן קנס, ופרש"י 'כותית' - קסבר גירי אריות הן וישנן בלאו לא תתחתן במ'. והוצרך לפרש כן, דאילו למ"ד גרי אמת הן [והיא פלוגתת תנאים בכ"מ בש"ס - עד שגזרו עליהן בימי האמוראים להיותן כגויים גמורים, כמבואר בחולין ו], מה החידוש שיש לה קנס והלא גירות גמורה היא ומותרת לבוא בקהל והרי לא תנן התם אלא אותן נערו האסורות בליקוחין לאונס ולמפתה, וקמ"ל דמכל

מקום יש להן קנס. אך כבר תמיהו התוס' דלמ"ד גרי אריות הרי הם גויים ומדוע יש לה קנס, ומפני כן חלקו על רש"י ופירשו דאתיא כמ"ד גרי אמת הן [ונדחקו לפרש דקמ"ל דלא נימא נגזור עליהן שלא יטמעו בהן. או דהא גופא קמ"ל דגרי אמת הן]. אכן מדברי המאירי שם נראה די"ל שאף אם נימא גרי אריות הן היינו שמתגיירים מחמת יראה אבל גירותן גירות כי מקבילים עליהם המצוות באמת, על כן שפיר יש להן קנס, ומ"מ כיון שמחמת אריות באו, אסורים לבוא בקהל משום 'לא תתחתן במ', וזהו דקמ"ל מתני' דיש להן קנס הגם דלא קרינן בה 'ולו תהיה לאשה' משום שאינו רשאי לקיימה. ויעו"ש שהסוגיות מתחלפות. ונראה כוונתו דאף דבכמה מקומות מבואר דלמ"ד כותים גרי אריות הרי הם כגויים ממש, הסוגיות חלוקות בדבר זה, ואיכא דס"ל דאף למ"ד גרי אריות - גרותן גרות'.

ויסוד לזה מהסוגיא ביבמות (כד:), דתנינא ר' נחמיה אומר: אחד גירי אריות ואחד גירי חלומות [בעל חלומות אמר להם להתגייר] ואחד גירי מרדכי ואסתר [זרבים מעמי הארץ מתיידיים] אינן גרים. ואיתמר עלה א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: הלכה כדברי האומר כולם גרים הם. הרי נקטינן להדיא דאף 'גרי אריות' גרים הם. ונראה שמכאן הוציא המאירי דאיכא למ"ד גרי אריות ומ"מ גירותן גרות, אלא דמ"מ אסורים בקהל. ואמנם כן פירש רש"י להדיא על ההיא ברייתא 'גירי אריות - כגון כותים דכתיב בספר מלכים וישלח ה' בהם את האריות ונתגיירו כדכתיב התם בגלות שומרון'. והתוס' (שם) ובחולין ג: נטו מפרש"י ופירשו דהוא גרי אריות אינו במובן האמור בכל דוכתא בכותים דהוא לאו גרות היא דהיו עובדים אלהיהם, אבל כאן גירות גמורה היא אלא שהמניע לה הוא יראת אריות. אבל רש"י מפרש דהיא היא, ואזיל לשיטתו בר"פ אלו נערו דגרות גמורה היא ומ"מ אסורים לבוא בקהל כיון שאין הגרות באה מתוך הכרת הלב. והתוס' לשיטתייהו דחו פרש"י בר"פ אלו נערו, דלדידהו אי הוו 'גרי אריות' הרי הם גויים גמורים, ואי גרות גמורה היא מותרים בקהל. י"א

ואמנם הראב"ד המובא ברמב"ן שם כבר רמז לכל זה, שכתב בתוך דבריו על הנתינים דבגירותן אסר הכתוב מפני שהיתה מחמת יראה, 'וא"ת אם כן למה יש לה קנס (לנתניה)? ולטעמך והא קתני הכותית יש לה קנס - אלא הלכה כולם גרים

צ"ל לפי"ו שאף בין התנאים הדעות חלוקות בגדר 'גרי אריות', דהא מתני' דאלו נערו משמע דגרות גרות, ושלא מחלוקות בדבר. ואולם המאירי לא כתב אלא שהסוגיות מתחלפות, ולא הזכיר מחלוקת תנאים. גם ריהטת לשונו משמע דקאי למ"ד גרי אמת, וצ"ע. גם מסתימת הראב"ד לא משמע כלל שיש בדבר מחלוקת. ושואר י"ל דלעולם ליכא פלוגתא, והא דאמרין בכל דוכתא גרי אריות הן וינים יין נסך ושחיתתן פסולה ושור תם שלחם משלם נוק שלם, הכל משום הרחקה דרבנן, שהרי אסורים לבוא בקהל מדאורייתא ואת אלהיהם היו עובדים [ומה דאמרין בקדושין עה: דאי אריות הן הולד ממזר למ"ד גוי הבא על בת ישראל הולד ממזר - לאו משום שהם כגויים ממש אלא לענין חיתון אסורים בלאו כמותם כמבואר בפנים]. והא דכתמיהן טהורים (ע' נדה נו: ובי"ק לה: י"ל דוקא בתמיהם דרבנן ולא בדם. ולפי החת"ס (בהגהות השו"ע א"ח ח"ט) י"ל דמדרבנן הפקיעום לגמרי מכלל ישראל, אף לקולא. וכן צ"ל בסנהדרין פה: דלמ"ד גרי אריות אי אתה מצווה על קללתן והכאתן ופרש"י דעכו"ם גמורים הם. (וע' דברי יחזקאל בהשמטות לסי' כג.)

אך עדיין ילה"ק מחדושי הראב"ד בב"ק דלמ"ד גרי אריות 'גויים הם' ומשמע כפשוטו, והרי לא הזכיר כלל ביבמות שם שיש מחלוקת בדבר. ושואר י"ל בדעת הראב"ד והמאירי כגדר הנ"ל אך למאן דאמר גרי אמת, דתנא דמתני' דאלו נערו ס"ל דאף דגרי אמת הן מ"מ אסורים ב'לא תתחתן' משום שתחילת בואם היה מאימת אריות כדכתיב בקרא [וזהו שכתב המאירי שהסוגיות מתחלפות בדעת ר"מ דגרי אמת הן, האם גם לענין חיתון מותרים אם לאו].

יא וכן אולי לשיטתייהו בע"ז כב. במאי דקאמר רשב"ג דהמשכיר שדה לכותי עובר בלפנ"ע מפני שעושה בה מלאכה בחולו של מועד, פירשו התוס' דסובר כותים גרי אמת הן, אבל רש"י שם סתם וכתב 'כותי גר הוא' - דלשיטתיה ה"ה למאן דאמר גרי אריות.

ט שיעור פה, ג - ע"ש פריסת היריעה.

הם והכתוב אסרן לאותן שבע אומות מאותו גירות שבשעת כבוש לפי שעדיין אדוקין בעכו"ם ולא תשתכח מפייהם. מבואר בדבריו שגם הכותים הם בגדר זה דגירותן גרות וכדפסקין ביבמות שם הלכה כולם גרים הם. ומ"מ כיון שמחמת אריות נתגיריו אסרם הכתוב בחיתון².

והנה המאירי בכתובות שם פירש גם גבי בנתינים כדרך הראב"ד שגרותם גרות ואסורים בחיתון ואם יחזרו ויתגיריו בלב שלם יהיו מותרים [רק הוא כתב שהדור השני דוקא, ובראב"ד נקט שאפילו דור ראשון] ולכך הוצרכה גזרת דוד שלא לקבלם גם אם ירצו להתגיר [אלא שמלשונו נראה שגזרת דוד הוא איסור דרבנן גם אם קיבלום, ולא כהראב"ד שהגזרה היתה שלא יקבלו]. הרי דהראב"ד והמאירי שיטה אחת להם.

ונראה שכן היא גם שיטת רש"י [ובזה יתיישבו כל הסתירות בדברי רש"י בענין נתינים, ואכ"מ], כי אמנם זקוקים אנו לגזרת יהושע ודוד כדי שלא לקבלם כגרים גמורים, אבל לאחר שגזרו הרי איסור הנתינים בחיתון לדורות עולם הוא מדאורייתא כפשטי המשניות, משום שגירותן הראשונה אינה מתירתן לבוא בקהל, וכיון שאין ב"ד מקבלים אותם מכח הגזרה א"כ קיימי באיסורייהו הראשון לעולם³.

הרי זכינו דרש"י והראב"ד והמאירי הולכים בשיטה אחת בנתינים ובכותים, שגירותן אסורים בלאו דלא תתחתן משום שעדיין בכלל 'מסירים' הם [וכר' שמעון דמרבי כל המסירים, אף משאר אומות, וכפשטא דהסוגיות בכ"מ], עד שיראו ב"ד לקבל מהם מי שהחזיק בדת האמת בכל לבו⁴.

והדברים מפורשים עוד בדברי רש"י בסנהדרין (נא.), בהא דמרבינן מ'ובת כהן' שאפילו נישאת לעכו"ם לחלל למזרז ולנתין, שאם זינתה דינה בשריפה, פרש"י 'עכו"ם נתין ומזרז - אע"פ שאסורין לבא בקהל יש להם קידושין והרי היא אשת איש [ומשום כך אם זינתה דינה במיתה] דקדושין תופסין בחייבי לאוין... עכו"ם איכא לאו דלא תתחתן במ וכן נתין דהוא מן הגבעונים'. וכבר תמה הגרעק"א מאי קאמר, וכי תפסי קידושין בגויה⁵. אך האמת יורה דרכו שהגירסה האמיתית בגמרא וברש"י שם היא 'כותי', וכמו שכתוב ברמב"ן הנ"ל

יב וצריך לחלק לפי"ז בין גרי אריות שאסורים בקהל מדאורייתא גם שגירותן גרות, לגרים לשם אישות שמותרים בקהל כמבואר בסוגיא ביבמות שם, דהנשען על הגויה ונתגירה אם כנס אין מוציאין מידו. אך מסתימת הגמרא לא משמע לחלק בין יראה לאהבה, ויותר נראה דלא אסר הכתוב רק אומה או קבוצה שלימה המתגירת מחמת יראה, שעדיין אליים בקרבם, משא"כ יחיד המתגיר מחמת יראה לא מצינו בו לאו דאורייתא דלא תתחתן במ', דאינו בכלל המסירין כיון שסו"ס מקבל עליו עול מצוות באמת ובדאי סופו ליכנס לאומות ישראל.

יג גם נראה דלא קשה קושית התוס' מפשט הסוגיא בע"ז לו. דמשמע דאיכא לא תתחתן בגיותן, שלפי האמור שהפסול הוא משום חלות פסלות דגויות, פשיטא שאף קודם שנתגיריו איכא להך איסורא [ומאי דאמר רבא בגיותן עכו"ם לית להו חתנות היינו דלא הוה קרי ליה הכתוב לשון חיתון על גיותן בלבד אלא ודאי מיירי קרא בגיותן, אבל ממילא ידענא דה"ה בגיותן. וכן היא דעת הרמב"ן וסייעתו, דלמסקנא הלאו מדבר בין בגיותן בין בגיותן]. וכן יש לפרש הסוגיא בקדושין סח:

יד וא"ת לשיטה זו מ"ט גירי מותרים בנתיני (כתנן בקדושין טז), הלא כשם שהגר אסור בשפחה ובגויה בלאו כמור"כ יאסר בנתינה מקרא ד'לא תתחתן' (וכקושית הרמב"ן שם - ותירצו שם לא א"ש לשיטת הראב"ד ודעימיה, דאיסור חיתון בנתינים הוא משום חסרון בגירות). וצ"ל דהך חלות פסול 'גויות' שיש בנתינים שאני מגוי גמור, דמשום קדושת משפחות וטהרת היחס הוא, ואין הגר בכלל האיסור. [לפי"ז יש מקום להדגיש שגר מותר בגירות שלא הביאה קרבנותיה]. תדע דשאני, דהא בקדושין סח למדו שאין לגוי תפיסת קידושין מהך קרא ד'לא תתחתן' - לא יאה לך חיתון בהם, ואילו בנתיני ובכותי יש תפיסת קדושין הגם שנכללו גם בהאי קרא. וע"כ דמפלגינן בגדרי האיסורין בין גוי לנתין הגם דתרוויהו נכללו בהאי קרא. וצ"ע.

טו וע"ש בחדושי הנצי"ב ותו"ב.

בהביאו דברי רש"י אלו. וכ"ה ביד רמה ובמאירי בסנהדרין שם. [ושינו 'עכו"ם' מפני הצנזור. וכ"ה בדק"ס]. ואזיל רש"י כשיטתו ביבמות ובכתובות הנ"ל שהכותים אף למ"ד גרי אריות גירותן גרות אלא שאסורים ב'לא תתחתן במ'. וכלל רש"י כותי ונתין יחדיו, ומשמע ששניהם גדר אחד להם, וכנ"ל.

[ובן משמע מרש"י ביבמות (סח): שפירש בקושית הגמ' שם גבי בת כהן שנבעלה לפסול נפסלה מן הכהונה, ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין לא פסלי לה, וכתב רש"י 'כותי ונתין ומזרז דפסלי מנלן'. וכבר עמד המהרש"א הלא כמ"ד כותים גרי אריות איירינן כמוש"כ רש"י בתחילת הסוגיא דאי גרי אמת הן אין כאן לאו, וא"כ הלא אין קידושין תופסין בה והו"ל כעכו"ם, והלא בסוגיא מבואר דמיירי בהנך דאית בהו הויה. אך לפי האמור לא קשה מידי, דס"ל לרש"י שאף למ"ד גרי אריות אית בהו הויה אלא דפסולי חיתון הם⁶. וגם כאן כלל רש"י כותי ונתין, דתרוויהו גדר אחד הם כנ"ל].

ועפ"י יש מקום לבאר דברי רש"י בענין אשת יפת תואר כשיטתו, שהואיל ומגירה בעל כרחה, נהי דגזרת הכתוב היא דמהניא גירותה זו להיותה כישראל שלכך יש בה תפיסת קדושין, אך מ"מ הלא חסר בגירות כיון שאינה בלב שלם ומרצון, ודמיא בזה לכותים ולנתינים שנשאר בהם פסול 'גויות' לבוא בקהל הגם שגרים הם. וכלפי זה כתב רש"י שעדיין היא כעובדת כוכבים עד שתתגיר בלב שלם. [ואמנם לשון 'גויה' שכתב רש"י קצת דחוק, אך גם בלשון התוס' הנ"ל גבי גוי הבא על בת ישראל צריך לדחוק כיו"ב].

[עוד היה מקום לדון לפרש שיטת רש"י עפ"י דרך הגרנ"ט הנ"ל, ולומר דאשת יפת תואר נכנסת ל'משפחת ישראל' מגזרת הכתוב שהיא נעשית כאשתו של ישראל, אבל עדיין אין בה 'קדושת ישראל' עד שתקבל מצוות בלב שלם. ויתחדש לפי"ז שיש תפיסת קדושין בכהאי גוונא⁷].

(ה) אלא שלפי שני המהלכים שנתבארו ברש"י, עדיין נשארה הקושיא למה תמר לא נתייחסה לדוד, הלא יש ליפ"ת תפיסת קדושין וקרין בה 'כי תהיין' וא"כ בדין הוא שהיא בכלל 'זילדו לו' כדדרשינן בקדושין (סח:).

אכן נראה שצריך להוסיף בשיטת רש"י מה שצדד הרמב"ן (בפירוש התורה) בסוף דבריו שיפ"ת אינה נעשית כיהודיה לכל דבר אלא לאחר שבעלה וחפץ בה, אבל אם בא עליה ואינו חפץ בה הריהי נשארת בגיותה ומשלחה בלא גט. וכיו"ב כתב המהרי"ט (בחדושי לקדושין כב) שבשעת הביאה עדיין גויה היא ורק בגמר הביאה חלה הגירות. ויש לבאר טעם הדבר - היאך תליא יהדותה בחפצו לקיימה - שהרי מבואר בראשונים (עריטב"א

טז צ"ע מדברי רש"י להלן שם (בד"ה אי הכי) שכתב ד'כותי' דקתני בביריתא היינו עכו"ם שאין בו תפיסת קדושין.

יז תדע, דלא מצינו שבמתן תורה הוצרכו ישראל לקדש ושותיהן, כי י"ל שגדר ליקוחן היו בישראל עוד קודם שניתנו להן הקדושין כמצוה. אך אין הדבר ברור - ע' בשיעור צ ועוד.

שתחזור ותתגייר בלב שלם. ונראה שזהו שהכריחו לרש"י (בסנהדרין כא.) לומר שמעכה חזרה ונתגיירה בלב שלם - דאל"ה היה אסור דוד לקיימה. וכן נקט בדברי יחזקאל שם בשיטת רש"י. ולפי"ז מתורצת בפשיטות קושית התוס' (בקדושין) על רש"י מסוגית הגמרא מה בין ביאה ראשונה לביאה שניה, והלא לרש"י אף ביאה ראשונה לא הותרה אלא לאחר סדר המעשים - אך להאמור ביאה שניה היינו רק אחר שחזרה ונתגיירה שוב בלב שלם, שרק באופן זה מותרת היא בביאה שניה. ולפי"ז מתורצים בפשיטות דברי רש"י הנ"ל (בקדושין כב.) שכתב שהיא גויה והרי בגמרא קרי לה גיורת - דהגמ' קרי לה גיורת רק אחר ביאה שניה והיינו רק אחר שחזרה ונתגיירה בלב שלם.

אכן התוס' ושאר כל הראשונים הבינו בכוונת רש"י שמותרת בביאה שניה בלא גירות בלב שלם, ועל כן תירצו הראשונים קושיא זו על רש"י באופן אחר. ולשיטתם נראה שמה שהכריחו לומר שמעכה נתגיירה בלב שלם, משום דאל"ה אבשלום לא היה מתייחס אחר דוד.^ט

^ט ונראה לפרש בדרך נוספת [באופן שיתישבו הקושיות בהערה הקודמת] עפי"מ שכתב בבאור הלכה (סוסי"ד) בבאור דברי המג"א שגר תושב המקבל עליו מצוות התורה, חייב לקיימן הגם שאינו ישראל, כגון שקיבל עליו שבת - אסור לו לעבוד בשבת [הגם שגר תושב רגיל שקיבל רק ז' מצוות אסור לו לשבות]. וא"כ שמואל י"ל דלגבי גרות דגר תושב מהני אף מחמת יראה, דסו"ס במציאות מקבל עליו באמת, ועכ"פ באשת יפ"ת הלא מהני לה להיות כגר תושב אף בע"כ כמבואר ברמב"ם (מלכים ח, י), וא"כ זו שהוכרחה לעזוב אלהיה ומנהגותיה לא גרעה מדין גר תושב הגם שאינה ישראל כל עוד לא נתגיירה בלב שלם [ומובן שאף כהן הוצרך לסדר המעשים, דתחילת גירות מיהא איכא]. וא"כ אף לענין הקדושין כיון שלרש"י חייבת להיות אשתו ויש לו בה ליקוחין בעל כרחיה הרי שייך בה שפיר תפיסת קדושין בכסף ושטר של אותה אישות השייכת בה, שהרי גם מצות קדושין בכלל גירותה. וא"כ מצד אחד נקראת 'גיורת' שהיא בת מצוות שנוהגת בהן וכמו שיש בה תפיסת קדושין, ומאידך הבן הולך אחריה משום שעדיין אינה בכלל ישראל עד שתקבל מצוות ברצון. [ויש לפרש בזה פשטא דקרא בישעיה' זבני הנכר הגלויים על ה' לשרתו כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בברית. והביאותים אל הר קדשי וגו' עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים'. והנה בפשוטו הכוונה לגרים גמורים שלכך הם שומרי שבת ומקריבים זבחים מלבד עולות, אך אם כן מהו 'כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים' והלא ודאי הגר כישראל לכל דבר - אך יש לפרש שעדיין אינם יהודים גמורים אלא התחילו בקבלת המצוות, והן בתורת אותן מצוות שקבלו, כגון שבת דאינו כגוי ששבת, וכן מקריבים שלמים, ומ"מ עדיין מיוחסים הם לעמם הקודם ואחר ועדיין לא נכנסו לגמרי לתורת ישראל].

ונמו"י יבמות מח) שיש כאן חידוש מיוחד של גירות בעל כרחה, וסדר גירות זו נעשה ע"י כל המעשים שפירשה תורה ביפ"ת. וא"כ נראה בדעת רש"י ורמב"ן דסדר המעשים לא נסתיימו בבכיייתה את אביה ואמה ירח ימים אלא רק לאחר שנתקיים בה ג"כ 'ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה', רק אז הושלם סדר המעשים, הלכך קודם גמר הביאה [או להרמב"ן אף לאחר מכן, קודם שחפץ בה לקחתה לו לאשה] לא הושלמה הגירות, ושפיר מובן שתמר שנולדה מביאה זו אינה מתייחסת אחר אביה, שהרי עדיין לא הושלמה הגירות באותה שעה. ורק לאחר מכן חלה הגירות לחצאין, לתפוס בה קדושין [אם כמהלך הראשון - כגדר שפחה כנענית בלא מיעוטא ד'עם הדומה לחמור', אם כמהלך השני - ישראלית עם פסול 'גויות', ככותית ונתינה וכו'], ורק כשנתגיירה בלב שלם נעשית כישראלית לכל דבר".

[וארווהנא בזה ליישב תמיהת המקנה על הא דדרשינן (בקדושין כא): 'אשת' ואפילו אשת איש, והרי לפרש"י שלא הותרה ביאה ראשונה אלא לאחר סדר המעשים, הלא גירות היא ופקעה האישות דב"נ ופשיטא שאינה אשת איש. אך להאמור ניחא שהרי בשעת הביאה עדיין גויה היא ועל כן כן בעינן לגזה"כ שהקנין על ידי השבייה מפקיע את האישות, וכמו שביאר בחדושי הר"ן הנ"ל].

והנה לפי המהלך שנתבאר בדעת רש"י נמצא לפי פשטות הדברים שלשיטתו לא הותרה ביאה שניה אלא לאחר

יח קשה לפי"ז, למ"ד (בקדושין כא): שכהן מותר בביאה ראשונה ואסור בשניה, לשם מה נצרך כל סדר המעשים להתיר ביאה ראשונה (לרש"י), הלא בשעת הביאה אין כאן גירות כלל ולאחר מכן אסורה לו. ועו"ק מהו שכתב רש"י בסנהדרין (כב.) שתמר נולדה ממעכה קודם שנתגיירה בלב שלם, שעל כן לא נתיחסה לאביה, והלא לפי האמור מתייחסת אחר דוד אף קודם הגירות בלב שלם, ורק שבביאה ראשונה לא חלה גירות כלל.